

□ TMMOB Mimarlar Odası

mimarlık
ve eğitim
kurultayı IV

Mimarlık ve Eğitimi / Süreklilik ve Değişim
7-8-9 Kasım 2007 - Ankara

Kamuda
Mimarlık
Hizmetleri
Atölyesi

OTURUM 10

Mimarlık ve Eğitim Kurultayı-IV 10. Oturum Başkanlığı'na,

Mimarlık ve Eğitim Kurultayı-4 kapsamında "Kamuda Mimarlık Hizmetleri Atölyesi" olarak; 2 atölye toplantısı ve bağlantılı bir çalışma alanı olarak kabul ettiğimiz Mimarlar Odası İşyeri Temsilcilikleri Eşgüdüm Komitesi (İTEK) tarafından Kocaeli'nde "Değişen Türkiye, Dönüşen Mimarlık / Çalışma ve Mimarlık Meslek Hukukuna Bakışlar" başlığıyla düzenlenen İşyeri Temsilcileri Buluşması-1 toplantıları çerçevesinde bir araya gelerek yaptığımız değerlendirmeleri, Kurultay gündemi bağlamında aşağıda sunmaktayız:

Kamuda Mimarlık Hizmetlerinde Sürek(siz)lilik ve Değişim

"Bize okullarda mimarlık mesleğini öğretmiyorlar; mimarlık eyleminin nasıl yapılacağını öğretiyorlar."

Mustafa Şahin / Mimar (Atölye Katılımcısı)
Kamuda Mimarlık Hizmetleri Çalışma Grubu
1. Toplantı Tutanağı'ndan

GİRİŞ

Bildiğiniz gibi Birinci Kurultay, genel bir bilgilendirme ve konu çerçevesi oluşturmuş; ikinci Kurultay, özellikle mesleki yeterlilikler bağlamında eğitim odaklı belirlemelerin süzülmesine neden olmuş; üçüncü Kurultay birikimsel bir süreç olarak gündemin değişik bağlantılarını, özellikle "Mimarlık Politikası" bağlamında bütünleştirmeye çalışmıştır.

Ancak, Kurultay düşüncesinin olduğu yıllardan başlayarak "Mimarlık ve Eğitim" başlığıyla ifade edilen uygulama-eğitim bağlamının, var sayılan genel kategorik "mimarlık uygulaması" dışında, Kurultaylar sürecinde yeterince ele alınmadığını görülmüş; bu konu genel bir eleştiri olarak çeşitli platformlarda dile getirilmiştir.

Bu nedenle dördüncüsünü yaptığımız Mimarlık ve Eğitim Kurultayı gündeminde; genel bir hizmet kategorisi olarak "Kamuda Mimarlık Hizmetleri" başlığının yer alması, bu Kurultay'a bu bağlamda ayrı bir anlam kazandırmakta; Kurultaylar sürecinin geleceğine ilişkin olarak belirgin bir ipucu vermektedir. Bu anlamda gelecek Kurultaylarda değişik mesleki uygulama alanlarında meslek pratiği içinde bulunan üyelerimizin katılımıyla oluşacak çeşitli çalışma gruplarının oluşturulmasının önemli olduğunu düşünmekteyiz.

4. Kurultay kapsamında yer alan "Kamuda Mimarlık Hizmetleri Atölye" çalışmalarının bu bağlamda bir ilk niteliğinde olması; doğal olarak atölye katılımcıları açısından konunun nasıl ele alınacağı konusunda değişik değerlendirmelere neden olmuş; ancak bazı ortak sonuçlara varılabilmektedir. Ülkemizin anayasası dahil bütünsel-yapısal bir dönüşüm süreci yaşadığı göz önüne alındığında; kamu yönetimi ve mesleki politikaların bu hızlı değişim süreçleriyle bağlantılı olan "Kamuda Mimarlık Hizmetleri" konusunun da Kurultay bağlamında ele alınmasının ne kadar zor olduğu da ortaya çıkacaktır.

Dolayısıyla çalışma grubumuzun konu bazında ancak bir "genel çerçeve" oluşturabildiğini belirtmeliyiz. Bu nedenle bu çalışmanın gelecek Kurultaylar gündeminde geliştirilmesi hususunun Kurultay kararı olarak belirlenmesi ortak dileğimizdir.

Atölye Süreci ve İtek Çalışmaları

Çalışma Grubu olarak giderek değişen ve nitelik açısından farklılaşan bir genel hizmet kategorisinin Kurultay kapsamında ayrıca ele alınmasını çok önemli bulduğumuzu, ayrı bir heyecan duyduğumuzu belirtmeliyiz. Bu anlamda Düzenleme Kuruluna teşekkür ederiz.

Atölye sürecine başlarken, çalışmanın doğası gereği kamuda çalışan üyelerimizin bu atölye yapısında olmasını önemsedik ve bu anlamda Mimarlar Odası yapısı içinde ağırlıklı kamuda çalışan mimarların yer aldığı İTEK'e (İşyeri Temsilcilikleri Eşgüdüm Komitesi) bağlantılı çalışma yapmayı önerdik. İTEK bu çalışmayı oldukça önemsemiş ve bir çok yönüyle değerlendirmeye çalışmıştır. 40 Dönemde yeniden organize olarak Oda yapısı içinde kendini tanımlamaya çalışan İTEK, Kurultay başını bu çalışma kapsamında kurmuş, paralel çalışmalar yürütmüştür ve gelecekte de yürütme eğilimindedir.

İTEK, "Kamuda Mimarlık Hizmetleri" Atölyesi kapsamında yaptığı ilk değerlendirmede;

- temel olarak "**merkezi-yerel yönetimler ve bağlı kuruluşlarda mimar istihdam niteliği, geleceğe yönelik önermeler**" anlamında bir çalışmanın yürütülebileceğini belirtmiş;
- ayrıca Mimarlık ve Eğitim Kurultayı-4 kapsamında:
 - o kamu çalışanlarına yönelik hazırlanacak "hizmet içi eğitim" programları (smgm),
 - o "mimar" ünvanının kullanımına ilişkin olarak önerilen bir yıllık zorunlu mesleki deneyimin (staj) kamu kuruluşlarında yapılması koşullarının belirlenmesi,
 - o mimarlık eğitimi içinde "meslek pratiği" derslerinin açılımı (kamu-ücretli alanı) konularının da paralel olarak ele alınmasını önermiştir.

9 Haziran 2007 de yapılan ilk atölye toplantısına bu açılım iletilmiş; toplantıda bu açılım geliştirilmeye ve konunun değişik boyutları Kurultay bağlamı açısından değerlendirilmeye, bağlantılı olarak atölye amacı ve kapsamı oluşturulmaya çalışılmıştır.

22-23 Haziran 2007'de Kocaeli-Derbent'te yapılan "Değişen Türkiye, Dönüşen Mimarlık / Çalışma ve Mimarlık Meslek Hukukuna Bakışlar" başlığıyla düzenlenen İşyeri Temsilcileri Buluşması-1 içeriği de bu sürecin devamı niteliğinde kabul edilebilir. Üç aşamalı olarak programlanan Buluşmaların çağrı metninde hedef ve kapsam ifade eden şu sözcükler bulunmaktadır:

"TMMOB Mimarlar Odası'nın üye yapısı içinde, büro tescil dışı alanda kalan üyelerin, kendi çalışma konularına bağlı olarak yer alabilecekleri tek alan işyeri temsilcilikleri örgütlenmesidir. Ancak bu kesimlerin düzenli işyerlerinin olmaması, oda- üye ilişkisinde önemli bir kopukluk yaratmaktadır. Daha düzenli işyerlerine sahip olan kamuda çalışanlar kendini bir ölçüde oda içinde bu mekanizma ile var edebilmekte; ancak Anayasanın 135. maddesinde kamuda çalışanların oda üyeliğinin "isteğe tabi" olması nedeniyle yıllardır varolan kopukluk, bütün çabalara rağmen giderilememektedir. Özel sektör ücretlileri ve işsizlerin bu örgütlenme içine çekilmesi de oldukça zor görünmektedir.

Bu çerçevede bugün gönüllü davranışlar dışında yalnızca serbest çalışan büro sahiplerinin örgütlenme-iletişim açısından düzenliliğinden söz edebiliyoruz. Elimizdeki sayısal veriler bunu doğrulamakta; 12 Eylül Anayasası ve neo-liberal politikaların yönlendirdiği kuralsız ekonomik-toplumsal ortamın Oda örgütlenmesine oldukça zarar verdiği ve Odanın meslektaş örgütlenmesinin yeterli kapsayıcılıkta olmasını engellediği anlaşılmaktadır.

Bağlantılı olarak uluslararası ekonomik sistemin dönüşümü sonucu, mimarlık mesleği de dönüşmekte, yapısal olarak "kamusal sorumluluk" niteliği yara almakta, "tasarım" ve "karar" sürecindeki etkinliği marjinalleşmektedir. DTÖ bağlamında hizmet ticaretinin serbestleşmesi için başlattığı dayatmalarla (GATS-Hizmet Ticareti Genel Anlaşması, TRIPS-Fikri Mülkiyet Sözleşmesi, Ulusal Düzenlemeler) mimari hizmetler uluslararası sermayenin pazarlayıcısı konumuna indirgenmeye çalışılmakta, yabancıların çalışma izinleri ile ilgili yapılan ulusal düzenlemeler ve AB ile yapılan müzakerelerde karşımıza çıkan Mesleki Yeterliliklerle ilgili yasa çalışmalarıyla eşitsizlik zemini yaratılmaktadır.

Ülkemizde bu sürecin yansımaları, kamudaki yatırım potansiyelinin yerel yönetimlere yönlendirilmesi, kamu personel ve yerel yönetimlerle ilgili düzenlemelerle kamu etkinliğinin azaltılması, yabancıların çalışma izinlerine ilişkin denetimi ortadan kaldıran kolaylaştırıcı düzenlemeler, kilit personel uygulaması, yapı kültürünün hızla metalaşması, kamu kaynaklarının el değiştirmesi, kentsel dönüşüm ve düzenleyici mekanizmalarda kuralsızlaştırma yönündeki çabalarda gözükmemektedir. Bu süreç bağlantılı olarak ülkemizdeki mimarın ve mimar istihdamının niteliğini de değiştirmektedir.

İşte bu süreci bütünüyle ele alarak, Oda yapısı içinde bu kesimlerin örgütlenmesini niteliksel olarak kalıcı bir örgütlenmeye dönüştürmek üzere, mevcut ilişki zemini içinde (işyeri temsilcileri) bir arayışı yöntem olarak benimseyen 2006-2008 Dönemi Mimarlar Odası İşyeri Temsilcilikleri Eşgüdüm Komitesi (İTEK), 6 aydır sürdürdüğü tartışmalarla dönemsel programını hazırlamış ve bu programın omurgasını yapacağı üç İşyeri Temsilcileri Buluşmasına dayandırmıştır.

Buluşmaların hedefi, içinde bulunduğumuz dönüşüm sürecinin, üye yapısını nasıl değiştirdiğine ilişkin farkındalığı artırmak, bu dönüşüm sürecini hukuksal verileriyle analiz ederek, giderek ücretlileşen ve işsizleşen kesimlerin oda örgütlülüğüne çekilmesi, bu bağlamda İTEK örgütlenmesinin sürekli bir yapıya dönüşmesi ve bu kapsamdaki mimarlık hizmeti ve mimarın etkinliğinin artırılması için politika ve araçlar üretilmesini sağlamaktır.

Örneğin AB müzakere sürecinde gündeme gelen otomatik tanınmaya haiz meslekler arasında yer alan mimarlıkla ilgili düzenlemeler konusunda (mimar ünvanının kullanımı), bu kesimlerin de etkin bir rol üstlenmelerini, kendilerini ifade etmelerini sağlamak, bu sürecin önemli olgularından biridir.”

Katılımcıların bilgilenmesi açısından verimli geçen, hedefler açısından belli bir birikim sağlanan 1. Buluşmada, mevcut durumun tanımlanması ve analizi yapılmaya; sorunlar ve öncelikler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

24-25 Kasım 2007 tarihinde Muğla’da “**Toplum/Mimarlık ve İstihdam Politikalarına Bakışlar**” başlığıyla yapılacak 2. Buluşmada belirlenen sorunlar ve öncelikler bağlamında izlenecek politikanın ilke ve esasları belirlenmeye çalışılacaktır.

Dönem sonuna doğru Ankara’da yapılması hedeflenen “**Ücretli Çalışanların Mimarlar Odası Örgütlenmesindeki Yeri**” başlıklı 3. Buluşmada, belirlenen politik ilke ve esaslara bağlı olarak Mimarlar Odası örgütlenmesi bağlamında İTEK örgütlenmesi ve benzer örgütlenmelerin geliştirilmesi için stratejiler ve araçlar belirlenmeye çalışılacaktır.

19 Ekim 2007’de yapılan ikinci Atölye toplantısında, Kurultay metnine yönelik olarak değerlendirmeler yapılmış; ilk toplantıdaki belirlemeler çerçevesinde bir metin oluşturulmaya çalışılmıştır.

Atölye Amaç ve Kapsamı

Atölyenin Amacı:

AB süreci vb. uluslararası gelişmelerle bağlantılı olarak ve ülkemiz koşulları gözetilerek yapılan ve/ya yapılacak mesleki yeterlilikler bağlamında meslek alanının yeniden düzenlenmesi konusu; Kurultaylar sürecinin temel gündemi olarak biçimlenmektedir. Konu önce yalnızca serbest çalışanlar açısından değerlendirilmiş; daha sonra bütünlük açılımı yapılmış ve 4. Kurultayda kamu hizmetleri de gündeme gelmiştir. Bu atölyenin amacı; kamuda mimarlık hizmetlerinin bu düzenlemelerle ilişkisini ortaya koymak, bu süreci kamu hizmetleri açısından analiz etmektir.

Anahtar Sözcükler:

Düzenleyicilik, bütünü kapsama, bütünlük, kamusal hizmetler, kamu hizmetleri...

Atölye Kapsamı:

1. Değişen Kamu Anlayışı, Kamu Yönetimi ve Mimar İstihdamı:
 - a. Kamu Yönetim Anlayışının Değişimi...
 - b. İstihdam Yapısının Değişimi; Özelleştirme ve Yerelleşme...
 - c. Mesleki Nitelik ve Kimliğin Değişimi: Taşeronlaşma-İşçileşme...

2. Mimarlık Hizmetleri ve Kamu Yönetiminin Düzenleyici Rolü:
 - a. Kamuda Mimarlık Hizmetlerinin Çeşitlenmesi...
 - b. Mesleki Özerklik...
 - c. Kamu Yönetiminin Düzenleyici Rolü...
3. Kamuda Mimarlık Ünvanının Kullanımı, Uzmanlıklar ve Yeterlilikler:
 - a. Hizmet İçi Eğitim...
 - b. Kadro ve Uzmanlıklar...
4. Kurultaya Taşınacak Sonuçlar...

Değişen Kamu Anlayışı, Kamu Yönetimi ve Mimar İstihdamı

Kamu Yönetim Anlayışının Değişimi:

Küresel kapitalizmin 1970'lerdeki petrol krizinden sonra yapı değiştirmesi (mali sermayenin egemenliği-para merkezli politikalar) ile başlayan süreçle, 1980'lerde tüm ülkeler, yapısal değişim programlarını uygulamaya zorlanmış, 1990'larda serbest dolaşım odaklı entegrasyon süreci hukuklaştırılmaya çalışılmıştır. "Neo-liberal" olarak ifade edilen bu politikaların ülkemizdeki etkilerinin 2000'li yıllarda artık net biçimde görülebildiğini söyleyebiliriz. Bugün Anayasa tartışmaları ile biçimlenmek istenen işte böyle bir politikanın uzantısı olan bir ülke yönetimidir.

Ulus devlet yapısının değişimine neden olan bu süreçte, yönetsel olarak en belirgin değişiklik, yeni sermaye birikim rejiminin oluşturulması bağlamında ulus ötesi kuruluşların belirleyici ve düzenleyici rollerinin artması olarak görülmektedir. IMF, Dünya Bankası ve DTÖ gibi küresel ekonomik kuruluşların belirlediği koşullarda biçimlenen içinde AB'nin de olduğu bölgesel birlikler, yeni ekonomik politikaların temel araçları olarak konumlanmaktadır.

Son Anayasa metninde açıkça görüldüğü gibi devletin sosyal rolünün açıkça kaybolmasını amaçlayan bu süreç; temel değerler açısından da kamusal-toplumsal işlevi de yönetim modeliyle karşılamaya çalışarak aslında sermaye şirketlerine devretmektedirler. Bu sürecin kamu yönetimi açısından temel özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Bütçe Yönetimi: Kamu yönetiminin müdahale alanlarının daraltılması...
2. Kuralsızlaştırma: Bağımsız idari otoritelerin oluşturulması, dolaşım önündeki engellerin kaldırılması, en az kural...
3. Özelleştirme-Yabancılaştırma: KİT lerin üretim süreçlerinden el çektilmesi, kamusal hizmetlerin ticarileşmesi, sermayenin yabancılaşması...
4. Yerelleşme: Kamu yönetim yapısında merkezin güçsüzleşmesi, yerel yönetimlerin güç kazanması...

Kamuda İstihdam Yapısının Değişimi; Özelleştirme ve Yerelleşme:

Kamu kavramının anlam değiştirdiği bu süreçten birçok alan etkilenmekte ve biçim değiştirmektedir. Konumuzla bağlantılı olarak eğitim alanının, hizmetlerin ve istihdam yapısının değiştiği de açık bir gerçektir.

Mimarlık-mühendislik istihdamında, 1954 yılında %80'i oluşturan kamu çalışanı ağırlığı 1998'de %30'lara düşmüştür. Özel sektörün payı ise %20'lerden %50'lere çıkmıştır. 1998 sonrası yapılan uygulamalarla bu farkın daha da arttığı söylenebilir. Ancak değişim yalnızca istihdam niteliğinde olmakta; bir yandan mesleklerin nitelikleri değişmekte, diğer yandan kamusal işlevlerin özelleştirilmesi ve yerelleşmesi koşullarında, kamuda çalışma koşulları, özlük hakları ve statüleri de değişmekte ve farklılaşmaktadır.

Kamu Yönetim ve Yerel Yönetim reformları olarak sunulan bu açılımla, "kamu görevlisi" anlayışının kaybolduğunu söyleyebiliriz.

Kamuda Mesleki Nitelik ve Kimliğin Değişimi; Taşeronlaşma ve İşçileşme:

Kamu görevlisi anlayışının terkedilmesiyle güvencesiz bir çalışma düzeninin oluşumu hızlanmıştır. Kamu görevlisi niteliğini kaybeden sözleşmeli, geçici sözleşmeli personelle, özellikle yerel yönetimlerde daha çok karşımıza çıkan taşeronlara devredilen bazı teknik hizmetlerde çalışan personelin kamu hizmet alanındaki payı artmaktadır.

Bu koşullarda kamusal hizmetlerde çalışanların kimlik ve nitelik kaybı hızla artmaktadır. Bu veri meslek alanının yeniden düzenlenmesi bağlamında en önemli sorunlardan biridir.

Sonuç Olarak

Her anlamda hızla dönüşüm süreci yaşadığımız bugünlerden; Mimarlık-Mühendislik örgütlenmeleri de payını almakta; hızla dönüşmektedirler. Kaçınılmaz olarak kamusal sorumluluklar ve kamu yönetiminin yarattığı boşluklar, bu dönüşümü gerektirmektedir. Ancak dönüşüm süreci bütünlüklü olmak durumundadır. Meslek icrasını yalnızca proje üretimine, yalnızca serbest çalışma koşullarına indirgeyen bir yaklaşımla bu dönüşüm sürecinin organize edilemeyeceğini görmemiz gerekir.

Kaldı ki, mimarlık üretiminin kendisi de hızla değişmekte, karar süreçlerindeki etkinliği marjinalleşmekte, finans-işletme-pazarlama mekanizmasının bir parçası haline gelmektedir. Bu süreç, mimarlık mesleğinin kamusal sorumluluk bağlamında yeniden ele alınmasını gerektirmektedir.

Gerek UIA, gerek ACE belgelerinde tartışmalı da olsa kamusal sorumluluğun ve bağlantılı olarak “tüketici-kullanıcı” haklarının sürekli ifade edilmesi, herşeyin metalaştığı günümüzde aslında bir tampon mekanizma oluşturma gayreti olarak algılanmalıdır.

Bu bağlamda temel olarak karşımızda şu sorular durmaktadır:

1. Kamusal bir hizmet olarak mimarlık mesleğinin özerkliği nasıl güvence altına alınacaktır?
2. Kamuda çalışanların ürettiği mimarlık hizmetinin hiçbir şekilde tanımlanmadığı ortadayken, bu tanım çerçeveleri oluşturularak mesleki özerklik bağlamı nasıl kurulacaktır?
3. Özellikle kamu yatırım potansiyelinin yerel yönetimlere aktarıldığı, bakanlıkların, kurumların bu anlamda yeniden yapılandırıldığı günümüzde, geleneği olmayan, altyapı süreci öngörmeyen yerelleşme olgusunun mesleğimiz ve kimliğimiz dahil tüm değerleri yok edeceği belli iken, bu sürece ilişkin ne gibi araçlar üretebiliriz?
4. Kamuda mimarlık hizmeti ile mimarlık lisansı arasındaki bağ nasıl kurulabilir?
5. Bu anlamda Sürekli Mesleki Gelişim bağlamında Hizmet İçi Eğitim olanaklarının kamu çalışanları açısından değerlendirilmesi olanaklı mıdır?
6. Kamuda kadro mantığının, uzmanlık mantığının sağlıklı bir eğitime dayalı modellenmesi olanaklı mıdır?

Bu temel soruların yanıtlanabilmesi, yanıtların geliştirilebilmesi için ciddi bir araştırma sürecine ihtiyacımız bulunuyor. Ancak araştırma konularından en önemlisi “Kamuda (Yerel Yönetimlerde) Mimar İstihdamı ve Mimar İhtiyacı Araştırması”dır.

“Kamuda Mimarlık Hizmetleri” başlığıyla yapılan bu oturumda Kurultay’ın bir başlangıç oluşturduğunu düşünüyor ve bu atölyenin “araştırma ağırlıklı programlarla desteklenerek” sürdürülmesi önerimizi Kurultay’a iletiyoruz.

Saygılarımızla

Kubilay Önal
TMMOB Mimarlar Odası MYK Üyesi
Mimarlık ve Eğitim Kurultayı-4
Kamuda Mimarlık Hizmetleri Çalışma Grubu Sözcüsü
9 Kasım 2007

Yürütücü: Kubilay Önal **Raportör:** Gözde Karagöz
Emre Madran, Nimet Özgönül, Cemile Okyay, Tezcan Karakuş, Erdiñ Güner, Tuncay Gürpınarlı,
Özden Fifret Oğuz, Kader Demir, Ali Hakkan, Mustafa Şahin, Fatih Söyler, Raşit Gökçeli

mek-kamu@mo.org.tr